

Cséby Géza

A barátság megfejthető kódjai

Az évente megtartott Lajos-napi összejövetelekből Csokonai Asztaltársasággá nemesedett, majd a rendszerváltás után ebből kinőtt Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság minden esztendőben, két napos irodalmi találkozóra invitálja barátait. Az első, még Lajos-napi „bulira”, 1985-ben került sor, Major-Zala Lajos hévízi villájában. A zalai születésű, de Svájcban élő magyar költő hosszabb időn át törekedett arra, hogy erős kapcsolatokat találjon a hazai magyar irodalomhoz. Már az első alkalommal remek társaság jött össze. Voltak állandó vendégek és voltak olyanok, akik csupán egy-két alkalommal tisztelték meg jelenlétükkel a társaságot. Képtelenség lenne mindenkit felsorolni. Izelítőt lehet adni, amelyből kitűnik az összejövetel feltételezhető irányultsága és hangulata: Takáts Gyula, Fodor András, Hatvani Dániel, Laczkó András, Péntek Imre, Fülöp Gábor, Zalán Tibor, Papp Árpád, Varga József, Pék Pál, Albert Gábor, Bertha Bulcsú, Csengey Dénes, Csurka István, Tüskés Tibor, Erdélyi Zsuzsanna, Pomogáts Béla, Tatay Sándor, Kabdebó Lóránd, András Sándor, Csányi László, Cséby Géza, Németh János keramikusművész, Szabolcs Péter, Faragó Laura, a Kaláka Együttes, s természetesen a házigazda Major-Zala Lajos. De vendége volt a találkozónak Ferdynandy György, a Várdy-Huszár házaspár Amerikából, Ádám Gizella Hollandiából, Kántor Lajos Erdélyből, Tari István Óbecséről, Kabdebó Tamás Angliából, Nagy Pál Párizsból, Dedinszky Erika Hollandiából, András Sándor, Kemenes Géfin László, Jolanta Jastrzębska és mások. A vendégsereg olykor 50-70 főt is számlált.

A titkosszolgálatnak természetesen szemet szúrta a „gyanús” összejövetel, s így rendszeres, de leginkább „külső” látogatói voltak az összejöveteleknek. Ezt személyesen érezhettük, de Szőnyi Tamás 2012-ben kiadott kétkötetes Titkos írás című dokumentumgyűjteményében konkrétan is benne szerepel a rendezvény. A résztvevők „jelenlétét rögzítő titkos megbízott anyagából készült Napi Operatív Információs Jelentés szerint a beszélgetések során szóba került a lapok és kiadók 'tarthatatlan' állapota, aminek része 'a ki nem mondott, de működő cenzúra, a fióknak dolgozás, az irodalmi élet és a szellem munkásainak megfigyelése, a BM örökös jelenléte és félelme a toll forgatóitól' (I. köt. 920. oldal). A jelentés konkrét és lényegre törő, bár több mindenről beszélgettünk még, de úgy tűnik, hogy a jelentőnek ezek voltak a leginkább izgalmas felvetések.

A Társaság könyvkiadásához (Hévízi könyvtár sorozat), a rendszerváltást követően, anyagilag is hozzájárult Hévíz városa. Az utolsó esztendőben az összejövetelek tematikus jelleget öltöttek. Meghatározott témában kértek előadásokat a társaság tagjaitól; A szexualitás nyelve a magyar irodalomban, Olvasatlan irodalom, sza-

kosított anafabétizmus? Nyelvprivatizáció – szövegdömping, stb. 2016-ban a barátság témája köré szerveződött a találkozó.

A 2016-os előadások szövegét is megjelentette a Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság. A karcsú kötet 2017 decemberében jött ki a nyomdából, s a bevezetőt követően a tíz elhangzott előadás szövegét tartalmazza.

Tar Ferenc bevezetője után Katona Csaba barátságról, mint emberi tényezőről írt tanulmánya vezeti be a kötetet. A történelmi áttekintést is adó írás nemcsak történeti, filológiai, de nyelvészeti magyarázatokkal világítja meg előadásának tárgyát. A barátság számos formáját, mélységét, olykor felületességét. Idézi, hogy történelmünk némely nagyja miképp vélekedett a barátságról. Katona a tőle megszokott eleganciával, könnyedséggel és tudással abszolválja feladatát, jelezve a barátság szó ezernyi értelmét, a férfi és férfi, nő és nő, valamint férfi és nő közötti barátság különbözőségét, olykor furcsa asszociációkra utaló változatát.

A kötet szerkesztésénél még egyetlen nevet tettek fekete keretbe, a 2017-ben elhunyt Kántor Lajosét. A sors kegyetlen fintora hogy a 2017. decemberi megjelenéskor a Csokonai Társaság egyik meghatározó alakja, Tóth Éva sem élt már. Talán utolsó, még életében nyomdába adott munkája, a Csokonai Vitéz Mihályról címet viseli. Mindenképpen figyelemre méltó munka, a Csokonai-irodalom érdekes mozaik-darabja. Nem vagyok jeles Csokonai kutató – írja – de „jeles Csokonai-szerető”. Csokonai férfi és női barátait sorjázza. A nem éppen adoniszai vonásokkal megáldott, himlőhelyes, sovány, olykor rendetlen poéta női barátaival meglévő kapcsolata jobbára plátói, vagy egyoldalú volt, s talán egyetlen igaz szerelme-barátja Lilla is máshoz ment férjhez. Kiss Imréhez, Földi Jánoshoz, Fazekas Mihályhoz, esetleg Sárközy Istvánhoz valóban baráti szálak fűzték. Voltak többen is az alkalmi barátok, akár diákjai, akikkel együtt pipázhatott, borozgatott a Nagyerdőn vagy éppen Somogyban. Ám Csokonai hirtelen, olykor szükségtelenül fellobbanó haragja, sok barátságnak, kapcsolatnak vethetett véget. Tóth Éva ezeket a pillanatokot veszi górcső alá és vetíti az olvasó elé értő és lebilincselő formában.

Ha igazi barátságot keresünk irodalmunkban, minden bizonnyal először Petőfi és Arany János jut eszünkbe. Erről, a síron túl is tartó barátságról, mely olykor túlzásokba kergette a Toldi szerzőjét, szól Kardos Gy. József tanulmánya-esszéje. Mélyebb filológiai elemzéssel az eddigi ismert és kevésbé ismert pillanatokat sűríti előadásába, melynek bevezetőjében egy dunántúli (nem véletlen) költőnek, Simon Istvánnak versét idézi, a Petőfi Aranyéknál-t. Végző következtetésként felteszi a kérdést, miért lehetett a két költő barátsága tökéletes és zavar-talan, olykor kisebb összezörrenések ellenére is? Összegzésében emígy adja meg a választ: „... mert azonos szintű, egymást erősítő önzetlenségen, hűségen és emberségen alapult”. S ezzel mélyen egyetérthetünk.

Pomogást Béla izgalmas rövid esszéjének címe ugyan Fejtő Ferenc: a békítő, mégis leginkább József Attila és Illyés Gyula barátságát, majd annak megszakadását vázolja fel. Fejtő – jogosan –, a két költő barátjaként tűnik fel, aki megpróbál közvetíteni a két ember között. Sajnos úgy tűnik mindhiába. Ez mélyen elszomorította Fejtőt, aki világosan látta, hogy ennek a szakításnak magánéleti, világnézeti és politikai okai is voltak. Pomogáts tesz egy személyes kitérőt, s engedtesse meg, hogy magam is ezt tegyem. Nem véletlen, hogy a nagykanizsai születésű Fejtő Ferenc (már a rendszerváltás követően), párizsi otthonából több ízben is ellátogatott a Dunántúlra. Egyik alkalommal a keszthelyi Sétáló utca Muskátli cukrászdájának teraszán (persze nem kis munkálkodás eredményeként) találkozott „két világ”. Kezet fogtak, leültek, megkávéztak és hosszasan elbeszélgettek: Fejtő Ferenc és Habsburg Ottó.

Érdekes tanulmánnyal gazdagította a kötetet Sári Szabó Katalin „Ösmérsz, én a barátod vagyok, én az egy, aki milliók közt ért.” címmel. A tanulmány a Deák-párt tagjai közötti barátságról és szakmai kapcsolataikról szól. „Jelen tanulmányban – írja – egy olyan társadalmi csoportot vizsgállok, amely a 19. század második felében zajló értelmiségi professzionalizáció folyamatában jelentős szerepet töltött be.” Sári Szabó nemcsak történeti szempontból vizsgál és elemez, de mélyebbre is hatol, a történések vallási rezonanciáira is kitér és nyújt világos képet (katolikusok-protestánsok). Jegyzetelt tanulmány, akárcsak Szécsényi Mihályé, aki

az előző írásokhoz képest, korban és időben hozzánk közelebb eső témát választott: „Claire Kenneth, kitelepítés és barátság – Tiszasüly 1951-52”

Az írásban a szerző Claire Kenneth, azaz Kende Klára életének meghatározó pillanataival, történéseivel ismerteti meg olvasóit. Az író szövevényes és drámáktól sem mentes élettörténetét érdekfeszítően mutatja be Szécsényi Mihály. A fennmaradásért, elsősorban önnön fennmaradásáért vívott ádáz küzdelemből legtöbbször győztesként került ki Claire Kenneth. Részben választ kapunk arra a kérdésre is; életét mennyiben formálta a barátság, avagy annak felületessége, esetleg hiánya? S hogy az író reziliens, azaz rugalmasan ellenálló vagy éppen öncélú egyén volt, ennek következtetését az olvasóra lehet bízni. A tanulmány nemcsak Kenneth magatartását, meneküléseit és visszatéréseit vázolja fel, a témából adódóan kortörténeti vázlat is.

Kántor Lajos a Korunk folyóirat köré csoportosuló szerzőket mutatja be, mint a lap barátait. Az 1926-ban alapított kolozsvári Korunk számos kiválóságot tudhatott szerzőjének Erdélyben és az anyaországban egyaránt. Kántor Lajos szinte kronologikus sorrendben sorolja mindazok nevét akiket fontosnak tart, akik hozzájárultak a folyóirat színvonalának emeléséhez. Nem hallgatja el a kiadvány számára gondokkal teli éveket, ugyanakkor büszkén vállalja azon „kemény” művek közlését is, amelyek gondot okoztak, vagy gondot okozhattak volna, a szerkesztőségnek (például 1967-ben, Kányádi Sándor Kérdések című verse).

A Párizsban élő Nagy Pál nem véletlenül választotta témájául: Epizódok a magyar-francia barátság történetéből. A szerző értő módon, a témát kiválóan ismerve vezeti le azokat a magyar-francia kapcsolatokat (legtöbbször személyeken keresztül), amelyek nemcsak a két nép történetében voltak jelen, de lapjait képezik Európa történelmének is. Persze nem elhanyagolhatóak a meg nem értés, a politika okozta sérelmek nehezen hegedő sebei. Mindannyian ismerjük az I. világháború után megkötött trianoni béke következményeit. S mégis. A második világháború alatt Balatonbogláron nemcsak lengyel diákok tanulhattak Európa egyetlen hivatalos lengyel gimnáziumában, de erre a településre fogadták be a német fogolytáborokból megszökött francia tisztet, akik július 14-én, nemzeti ünnepükön felhúzhatták nemzeti lobogójukat a boglári templom tornyára. Igaz, ehhez olyan emberek is kellett, mint id. Antall József vagy Varga Béla.

Kubassek János neves geográfus esszéjében személyes gyermek- és fiatalkori élményit sorjázza. Arra próbál választ találni, miképp határozható meg a barátság egyes kapcsolatok vonatkozásában, használna, avagy árt az idő múlása e kapcsolatok fennmaradásának. Mi az igaz barátság, és mi a érdeklarátság lényege? Kubassek esszéjében mélyen merítkezett meg saját emlékeinek kútjában. A felszínre hozott tükörcserepekből összeállítható az egész. Ám elég erősek vagyunk-e, eléggé elszántak, hogy ezt megtegyük? Ez mindenkire vonatkozik, mert a tükörcserepek olykor megvágják kezünket, hogy el ne felejtjük életünk azon pillanatait, amit pedig oly szívesen elfelejtünk.

A kötet utolsó (szerző megemlézése nélkül megjelent) írása, Cséby Géának a keszthelyi Amazon Szálló Csokonai emléktáblája koszorúzására írt szövege, amelyet 2016-ban, a szerző távollétében, Tar Ferenc olvasott fel.

A kötet számos régebbi és újabb fotót is tartalmaz a Társaság életéből. Ez dicsérendő. Szerencsés lett volna a képalírásoknál beírni a készítés helyét, az alkalmat és évet. Ám ez csak kisebb formai javaslat. Ami nagyobb probléma, a szerkesztő illetve tipográfus figyelmetlen munkája, a korrektúra hiánya. A sorok tördelésén túl (amit ráfoghatunk esetleg a „nyomda ördögére”), Sári Szabó Katalin három lábjegyzetének lemaradása, Nagy Pál írásából legalább két oldalnyi hiány - már súlyos gondatlanságot feltételez. Ez sajnos csökkenti a tartalmában amúgy fontos kiadvány értékét. Ugyancsak hiányolom a megfelelő impresszumot is.

A barátság. Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság, Hévíz, 2016